

นางอัปสรในวรรณกีสันสกฤต

นางสาวอุไร นาคิวรรัตน์

006685

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปรีญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๒

APSARASES IN SANSKRIT LITERATURE

Miss Urai Naliwanrat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

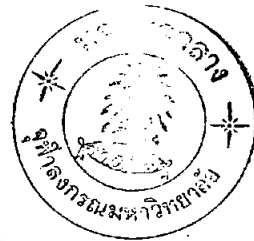
Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์ นางอัปสรในวรรณคดีสันสกฤต
ชื่อ นิสิต นางสาวอุไร กาลิวันรัตน์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัลดา
ภาควิชา ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา ๒๕๒๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นผลงานวิจัย เรื่องนางอัปสรในวรรณคดีสันสกฤต ตามความเชื่อของกวีอินเดีย ข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ผู้วิจัยได้รวบรวมจาก คัมภีร์ฤคเวท ศคปดพราหมณะ มหาภารตะ รามายณะ และคัมภีร์ปุราณะต่าง ๆ ในสมัยพระเวทนั้น นางอัปสรเป็นบุคลาธิษฐานแห่งปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าวมานี้ค่อยเปลี่ยนแปลงไป และปรากฏว่า เมื่อถึงสมัยทศกัณฐ์และปุราณะ นางอัปสรจะมีลักษณะเหมือนมนุษย์ มีชีวิตจิตใจ มีความสวยงามอย่างมนุษย์ แต่นางก็ยังเป็นบุคคลในเทพนิยาย คือ มีอำนาจเหนือมนุษย์ นางมีบทบาทเกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์อยู่บ้าง โดยที่นางต้องมามีความสัมพันธ์ทางเพศกับมนุษย์หรือฤๅษีบางตน และหลังจากที่ให้กำเนิดบุตรแล้ว นางก็จะกลับคืนไปสู่แดนของนางเองอีกครั้งหนึ่ง

วิทยานิพนธ์นี้ ได้แบ่งออกเป็น ๕ บท บทที่ ๑ เป็นบทนำ บทที่ ๒ กล่าวถึงความเป็นมาของนางอัปสร ตลอดจนการแบ่งประเภทของนางอัปสร เป็นประเภท ไทวีกะและเลากิกะ บทที่ ๓ กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับบุคคลที่นางเกี่ยวข้องกับด้วย ทั้งในฐานะที่นางเป็นลูก เป็นบริวาร และเป็นภรรยา ตลอดจนผู้ที่นางเกี่ยวข้องกับด้วย คือ เทวะ คนธรรพ์ อสูร และมนุษย์ บทที่ ๔ กล่าวถึงนางอัปสร

บางคนที่น่าสนใจ ทั้งประเภท ไทวีกะ ไค้แก๋ อูรวตี ปรัยโโจจา เมนกา
ฆฤคากี และนางอัปสรประเภท เฉากิกะ ไค้แก๋ รัมภา ตีโลตตมา อลัมพูชา
และอหริกา บทที่ ๕ เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Apsarases in Sanskrit Literature
Name Miss Ursi Naliwanrat
Thesis Advisor Associate Professor Saksri Yamnadda Ph.D.
Department Eastern Languages
Academic Year 1979

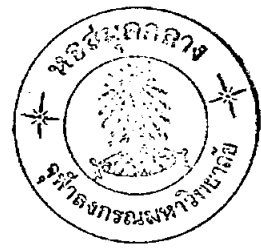
ABSTRACT

The thesis is the outcome of a research on the Apsarases and their roles in Sanskrit literature. Data and other references employed in the research are gathered from the Rgveda, Śatapatha Brāhmaṇa, Mahābhārata, Rāmāyana and from the bulk of Puranic literature. In the Vedic literature, they are basically anthropomorphic representations of natural phenomena. Their attributes, however, gradually change, and by the time the Kāvya and Puranic literature were popular, an Apsaras had already become a mythological being. She is in that class of literature a beautiful woman in form, but endowed with a degree of supernatural power far above mortals. These Apsarases occasionally have to be associated with worldly beings, especially when they are assigned to become wives of human kings or of asceticism-prone Rsis. In general, the durations of their association with these beings are predetermined, and they usually return to their proper abode after the

delivery of their first child.

The thesis is divided into five chapters. The first is introductory. The second deals with the origin of Apsarases and their classification into the Daivika and the Laukika. The third chapter gives accounts of the various roles of the Apsarases with those beings they come into contact with, such as Devas, Gandharvas, Asuras as well as human beings. Their functions to these beings are also referred to in details, as an Apsaras may assume the function of a daughter, an attendant, or a wife. Chapter 4 describes the prominent Apsarases in Sanskrit literature, namely Ūrvaśī, Pramlocā, Menakā and Ghṛtācī of the Daivika class, and Rambhā, Tilottamā, Alambusā and Adrikā of the Laukika class. Chapter 5 is the conclusion where a suggestion for further research is also given.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของคณาจารย์ทุกท่าน แห่งภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาบาลี - สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนาวาอากาศเอกพิเศษ แยม ประพัฒน์ทอง อาจารย์ทุกท่านเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ อันเป็นผลในการศึกษาค้นคว้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านด้วยจิตว่าลึกถึงพระคุณ อยู่เป็นนิจ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วิสุทธิ นุษยกุล เป็นอย่างสูง ที่ได้ตรวจตรวจแก้ไขโครงร่างวิทยานิพนธ์ บทสรุป พร้อมทั้งบทคัดย่อเป็นอย่างดี และท่านยังได้แนะนำหนังสืออันเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าหาข้อมูล แม้ว่าท่านอาจารย์ มีภาระที่ต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน แต่ผู้วิจัยก็ได้ได้รับความกรุณาจากท่านเสมอ พร้อมทั้งคอยสอบถามด้วยความห่วงใย ผู้วิจัยสำนึกในพระคุณและความกรุณาของท่าน อยู่เสมอด้วยความซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์ที่ผู้วิจัยตระหนักในพระคุณเป็นที่สูงคือ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมศักดิ์คา ผู้ควบคุมการวิจัย อาจารย์ได้กรุณาให้คำแนะนำบอกแหล่งความรู้ และได้สละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ ปรับปรุงเอกสารส่วนภาษาให้เป็น อย่างดียิ่ง แม้ว่าอาจารย์จำเป็นต้องพักสายตามคำสั่งแพทย์ก็ตาม การที่อาจารย์ ได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและช่วยเหลือผู้วิจัย จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จดูล่วง ไปด้วยดีเช่นนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ฟ้าพานิช ด้วยจิตว่าลึกถึงพระคุณเป็นนิจ ที่อาจารย์ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัย โดยให้คำแนะนำข้อคิดเห็น ทหาหัวข้อวิทยานิพนธ์และบอกแหล่งความรู้ แนะนำหนังสือ รวมทั้งแนะนำ การทำงานให้สำเร็จดูล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้ อาจารย์ยังให้กำลังใจในการทำงาน

และสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพของผู้วิจัยด้วยความห่วงใย พระคุณและความเมตตา
ของท่านเป็นที่ซาบซึ้งแก่ผู้วิจัยยิ่งนัก

อนึ่ง งานวิจัยไม่อาจสำเร็จได้หากผู้วิจัยไม่ได้รับความกรุณาจากคุณพี่
(สุดใจ ศรีธีระวิศาล) และคุณพี่ (สกลใจ อังค์ศรีตระกูล) เป็นผู้คอยให้ความ
ช่วยเหลือความสะดวกในการทำงานวิจัยครั้งนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณ ณ ที่นี้ด้วย

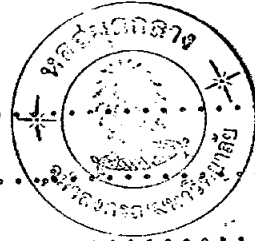
ในท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณญาติมิตรที่ได้มีส่วนช่วยให้งานวิทยานิพนธ์นี้
สำเร็จบริบูรณ์ แม้ว่าผู้วิจัยมีไก่อะนาม ก็ขอให้รับทราบด้วยว่า ผู้วิจัยระลึกถึงน้ำใจ
ไมตรีเป็นอย่างยิ่ง.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข.
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข.
กิตติกรรมประกาศ.....	จ.
คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.....	ฉ.
ภาพนางอัปสร.....	ช.
บทที่	
๑. บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย.....	๓
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๔
๒. ประวัติความเป็นมาของนางอัปสรในวรรณคดีสันสกฤต.....	๕
การแบ่งวรรณคดีสันสกฤต.....	๕
ความหมายของคำ "อัปสร".....	๘
ที่มาของนางอัปสร.....	๑๐
ที่อยู่ของนางอัปสร.....	๑๕
คุณสมบัติและความสามารถของนางอัปสร.....	๑๗
คุณสมบัติของนางอัปสร.....	๑๗
ความสามารถของนางอัปสร.....	๑๘
ประเภทของนางอัปสร.....	๑๘
นางอัปสรประเภทไทวิเกะ.....	๒๓
นางอัปสรประเภทเลากิกะ.....	๒๔

บทที่ ๑

หน้า

๓.	ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับผู้อื่น.....	๒๘
	ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับเทวดา.....	๒๘
	ในฐานะธิดา.....	๒๘
	ในฐานะภรรยา.....	๒๘
	ในฐานะบริวาร.....	๓๐
	ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับกษัตริย์.....	๓๒
	ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับอสูร.....	๓๓
	ความสัมพันธ์ระหว่างนางอัปสรกับมนุษย์.....	๓๔
	นางอัปสรกับกษัตริย์.....	๓๔
	นางอัปสรกับฤๅษี.....	๓๗
๔.	นางอัปสรที่น่าสนใจ.....	๔๑
	ฉุรวิกิ.....	๔๒
	ปรัมโลจา.....	๔๔
	เมณฑา.....	๕๐
	ฆฤตกาจิ.....	๕๕
	รัมภา.....	๕๗
	ทีโลตทมา.....	๕๘
	อรัมพูษา.....	๖๑
	อหริกา.....	๖๔
๕.	สรุปและข้อเสนอแนะ.....	๖๘
	บรรณานุกรม.....	๗๐
	ประวัติการึกษา.....	๗๖

คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

การใช้อักษรย่อ

R.V.	=	Rgveda	
A.V.	=	Atharvaveda	
MBh.	=	Mahābhārata	ฉบับพิมพ์เมือง Gorakhpura
MBh. R.	=	Mahābhārata	ฉบับแปลของ Protap Candra Roy
R.	=	Rāmāyaṇa	
Ś. Br.	=	Śatapatha Brāhmaṇa	

การใช้หมายเลข

หมายเลขในคัมภีร์พระเวท ใช้ระบบ นคทล (book) สุกตะ (Sūkta)
ฤจ (rc)
หมายเลขในคัมภีร์พราหมณะ ใช้ระบบ กานท์ อธิบายะ พราหมณะ
หมายเลขในมหาภารตะ ใช้ระบบ บรรพ บท โศลก
หมายเลขในรามายณะ ใช้ระบบ กานท์ บท โศลก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

శ్రీవేంకటేశ్వర (తీర్థంబుగారి Indian Sculpture)